

Mixail Bulqakov

İT ÜRƏYİ

Tərcüməçi:
Ramiz Duyğun

qanun nəşriyyatı

Михаил Булгаков

**СОБАЧЬЕ
СЕРДЦЕ**

Povest bir çevrilmənin tarixidir. Fabulası müəyyən qədər “Doktor Moronun adası” romanından götürülüb. Süjetin əsasında heyvanların insanlaşdırılması ideyası durur. Eyni zamanda, 1920-ci illərdə SSRİ-də və bir sıra Avropa ölkələrində populyar olan cavanlaşdırma ideyası... Hadisələr 1924-cü ilin dekabrında Moskvada, yeni iqtisadi siyasətin çiçəkləndiyi dövrdə baş verir. Xeyrixah professor “Şarik” adlı bir iti evinə gətirir. Onun elmi maraqları yevgenikaya – insan təbiətinin yaxşılaşdırılması sahəsinə yönəlib. Sovet məmurlarını cavanlaşdırmaq üçün eksperimentlər aparıb pul qazanır. Öz sahibinin bütün istəklərini dərinlən mənimsəyən “Şarik” özü tədricən eksperimentlərin obyektinə çevrilir. Povesti rus cəmiyyətinin inqilabi transformasiyasına alleqoriya kimi də səciyyələndirmək olar. O, həm də təbiət işlərinə müdaxilənin təhlükəli fəsadları haqqında xəbərdarlıq edir.

Михаил Булгаков СОБАЧЬЕ СЕРДЦЕ

Mixail Bulqakov İT ÜRƏYİ

Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2024, 144 səh.

Janr: fiction/povest

Ölçü: 120x185 mm

Cild: yumşaq

Çapa imzalandı: 15.03.2024

Naşir: Şahbaz Xuduoğlu

Tərcüməçi: Ramiz Duyğun

Texniki redaktor: Aydın Səlimli

Mətn dizaynı: Rəhilə Şamilqızı

Qapaq dizaynı: Rafael Qasım

Qanun Nəşriyyatı

Bakı, AZ 1102, Tbilisi pros., 76

Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212-42-37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

www.fb.com/Qanunpublishing

www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-38-917-3

© Qanun Nəşriyyatı, 2019; 2024

© Mixail Bulqakov, 1968

Bu kitabın Azərbaycan dilinə tərcümə və yayım hüquqları Qanun Nəşriyyatına məxsusdur. Kitabın təkrar və hissə-hissə nəşri “Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir.

I

U-u-u-u! Ham-ham-ham! Oy, mənə baxın, mən məhv oluram. Darvazanın ağzında çovun mənə ölü duası oxuyur, mən də ona qoşulub ulayıram.

Batdım mən, batdım. Xalq Təsərrüfatı Mərkəzi Şurası xidmətçiləri üçün normal qidalanma aşxanasının aşpazı – başına kirli qalpaq keçirmiş əclaf qaynar suyu üstümə töküb sol böyrümü yandırdı. Yaramazlığa bax bir! Özü də deyir ki, proletaram. Xudaya, Allahım, necə də yandırır! Qaynar su sümüyümə işləyib. Mən də ulaya-ulaya qalmısam, məgər ulamaqla iş düzələcək?

Mən ona neyləmişdim? Məgər zibilxanada eşələnməklə Xalq Təsərrüfatı Şurasını yeyib qurtaracaqdım? Xəsis alçaq! Vaxtınız olanda siz bir onun sir-sifətinə baxın: eni uzunundan seçilməyən xaşalqarının biri. Mis sifətli oğru. Ax, insanlar, insanlar. Günorta alçaq aşpaz məni qaynar suya qonaq elədi, indi də ki hava qaralır, Preçistenka yangınsöndürənlər komandasının otağından soğan iyi gəldiyindən güman etmək olar ki, təxminən, saat dördür. Sizə məlum olduğu kimi, yangınsöndürənlər sıyıqla şam

edirlər. Bu, göbələyəbənzər bir şeydir. Preçistenkalı tanış köpəklər, yeri gəlmişkən, danışırlar ki, Neqlinnidəki “Bar” restoranında, guya, gündəlik xörək – göbələk və payı 3 rubl 75 qəpik olan tünd sous tıxırlar. Bu, qaloş yalamaq kimi bir şeydir, kimin xətri nə istəyir, onu da yeyir.. U-u-u-u-u...

Böyrüm dözülməz dərəcədə ağrıyır və sonrakı “kar-yeramın” üfüqləri elə indidən mənə tam aydın görünür: sabah böyrümdə yaralar açılacaq, deyən gərək, mən onları nə ilə müalicə edəcəyəm? Yayda Sokolnikiyə əkilmək olar, orada xüsusi, çox yaxşı ot var, bundan başqa, pulsuz kolbasa başlıqları ilə gövdəni doyurmaq, vətəndaşların atdıqları yağlı kağızları yalamaq olar. Əgər ay işığında “əzizim Aida” oxuyan bir yalavac olmasaydı – özü də elə oxuyur ki, adamın ağı başından çıxır – lap əla olardı. Bəs indi hara gedəsən? Heç dalınıza uzunboğaz çəkməylə ilişdiriblərimi? Mənə ilişdiriblər. Kərpiclə qabırğalarını-zı əzişdiriblərimi? Bunların hamısından nə qədər desən yemişəm. Hər şeyi dadmışam, taleyimlə barışmışam, əgər indi ağlayıramsa, ancaq ağrıdan və soyuqdandır, çünki hələ mənim ruhum ölməyib... İt ruhu ölməzdir.

Mənim bədənim döyülüb, əzilib, insanlar məni istədikləri qədər təhqir ediblər. O yaramaz qaynar suyu üstümə elə əndərdi ki, dərim pörşələndi, deyəsən, sol böyrümü heç nə qoruya bilməyəcək. Mən çox asanlıqla ağciyər sətəlcəminə tutula bilərəm, əgər tutulsam, vətəndaşlar, acliqdan köpüb öləcəyəm. Ağciyər sətəlcəmiylə girişdəki pilləkənlərin altında yatmaq lazımdır, bəs mənim, orada boş-boşuna yatan köpəyin əvəzinə kim zibil yeşiklərini ələk-vələk edəcək? Ciyərlərim tutulsa, qarnım üstündə

sürünəcəyəm, zəifləyəcəyəm və hansı bir it qənimisə ağac-la vurub məni öldürəcək. Sonra süpürgəçilər ayaqlarımdan tutub məni it ölüsü daşıyan arabaya atacaqlar...

Süpürgəçilər bütün proletarların ən rəzili, ən alçağıdırlar. İnsan tör-töküntüsü – ən aşağı kateqoriya. Aşpazlar müxtəlif olurlar. Məsələn, rəhmətlik preçistenkalı Vlas. O, neçə-neçə köpəyin həyatını xilas elədi! Çünki xəstələyəndə ən başlıcası yaxşı tikəni göydə qapmaqdır. Bax qoca köpəklər danışirlər ki, Vlas üstündə iri ət parçaları olan sümükləri itlərə atarmış. Normal Qidalanma Şurasından olduğuna görə yox, əsl şəxsiyyət olduğuna görə, qraf Tolstoyların ağayana aşpazlarından olduğuna görə, Allah ona rəhmət eləsin. Normal Qidalanma Şurasında onlar nə fırıldaqlar işlədirlər – itin də ağına gəlməz. Bu əclaf lar duzlanmış köhnə ətdən borş bişirirlər, o yazıqlar da heç bir şey bilmirlər. Yüyürə-yüyürə gəlirlər, yeməyi gözlərinə təpirlər, qab-qacağı güzgü kimi yalayirlar.

Ancaq makinaçı qadın doqquzuncu dərəcə ilə qırx beş rubl alır, düzdür, oynası ona fildepers¹ corabı bağışlayır.

Axı o, bu fildepers üçün nə qədər istehzalara dözməlidir. Çünki oynası onu biz bildiyimiz hər hansı adi bir üsulla yox, fransız üsulu ilə... sevir. Öz aramızda qalsın, bu fransızlar lap yaramadırlar. Hamısı da möhkəm qırmızı çaxır içəndir. Bəli... Makinaçı qadın qaçaraq gəlir, axı 45 rubla “Bar”a getməzlər. Bu, heç onun kinosuna çatmaz, kino isə qadınlar üçün həyatda yeganə təsəllidir. Titrəyir, üz-gözünü büzüşdürür, ancaq elə tıxır... fikir verin: iki cür xörək üçün 40 qəpik, lakin o iki cür xörək heç 5 qəpiyə də

¹ Fildepers – ipək kimi zərif və parıltılı olan əla növ pambıq parça; dabanı və orta zolağı qara olan bahalı corab.

dəyməz, çünki onun qalan 25 qəpiyini təsərrüfat müdiri oğurlayıb. Məgər ona belə xörək gərəkdir? Onun həm sağ ağciyərinin yuxarı payı qaydasında deyil, həm fransızdan yoluxduğu qadın xəstəliyi var, həm iş yerində maaşından filan qədər çıxıblar, həm də onu aşxanada iyələnmiş ətlə doyurublar, bu belə, o elə. O, oynaş corablarında darvaza dalına tələsir. Ayaqları üşüyür, qarnını külək aparır, çünki yun paltarı elə mənim tüküm kimi qalıdır, əyni də çox nazikdir, təkcə krujevalı dizliyi görünür. Bunlar hamısı oynaş üçün cırıq paltar kimidir. Əgər o, cəsərət eləyib flanel¹ geysə, oynaşı üstünə bağıracaq: sən necə də kobudsan! Matryona² məni cana doydurub, flanel paltar əlindən təngə gəlmişəm, indi mənim dövrənim gəlib. İndi mən sədrəm, oğurladıqlarımın hamısı qadın bədəninə, kəhrəba rəngli xərçəngə, Abrau-Dürsoya sərf edilməlidir. Çünki mən gəncliyimdə bunların həsrətini çox çəkmişəm, daha kifayətdir, o biri dünya isə yoxdur.

O qadına mənim yazığım gəlir, yazığım! Özümə isə ondan da çox yazığım gəlir. Xudpəsəndlikdən demirəm bunu, yox, ona görə deyirəm ki, biz, həqiqətən, bərabər şəraitdə deyilik. O, heç olmasa, evdə qızına bilir, bəs mən, bəs mən... Hara gedim? U-u-u-u-u!..

– Gəl, gəl, gəl ha! Şarik, ay Şarik! Nə zingildəyirsən, yazıq? Kim səni incidib? Ux...

Lənətə gəlmiş sərt çovğun darvazanı zərblə çırpdı və qar topasını xanımın qulağının dibinə vurdu. Tumanını dizlərinə qədər çırmaladı, sarımtıl corablarını və pis yu-

¹ Flanel – seyrək xovlu və ya xovsuz iplik, yaxud yun parça.

² Matryona – qadın adı.

yulmuş krujevalı alt paltarını sivirdi, onun sözlərini ağzında qoyub köpəyi altına basdı.

Allah, Allah... Necə də pis havadır. Ox... Qarnım da ağrır. Bu, duzlanmış ətdəndir, duzlanmış ətdəndir! Bütün bunlar haçan qurtaracaq?

Qadın başını aşağı əyib, sanki, borana qarşı hücum keçdi, qapıdan adladı və küçədə külək onu hərləyib orabura çırpandan sonra qar burulğanında görünməz elədi.

Köpək isə darvazanın dalında qaldı, eybəcər hala düşmüş böyrünün ağrısından zingildəyərək soyuq divara qı-sıldı, nəfəsi qaraldı və qəti qərara gəldi ki, bir də buradan heç yerə getməyəcək, elə buradaca darvazanın dalında can verəcək. O, ümitsizlik içində yerə sərildi. Yazıq qəlbində o qədər ağrı-acı, o qədər tənhalıq və dəhşət hiss edirdi ki, onun it gözlərindən xırda göz yaşları sızanaq kimi çıxır, dərhal da quruyurdu. Onun dəridən çıxmış böyrü donmuş yun əlçimləri kimi sallanır, onların arasından isə pörşələnmiş ət parçaları qan ləkələri kimi qızarırdı. Aşpazlar nə qədər də rəhmsiz, küt və sərt adamlardır.

Qadın onu “Şarik” deyə çağırdı... O, haradan “Şarik” oldu? Şarik – yumru, kök, kündə, yulaf yarması yeyən, adlı-sanlı ata-anadan olan deməkdir, o isə qalın tükləri pırtlaşıq, caydaq¹, arıq, süləngi, tökülüb-itən yiyəsiz bir köpəkdir. Amma xoş sözlər üçün sağ olsun.

Küçənin o biri tərəfində gur işıqlı mağazanın qapısı çırpıldı və içəridən bir vətəndaş çıxdı. Məhz vətəndaş, yoldaş yox, lap düzü – cənab. O yaxınlaşdıqca cənab olduğu daha aydın görünürdü. Elə bilirsiniz mən onun paltosuna

¹ Uzun, arıq, uzundraz.

görə belə deyirəm? Bu gün proletarların da çoxu paltoge-
yir. Düzdür, onların paltolarının boyunluğu belə deyil, bu
barədə heç danışmağa dəyməz, hər halda, uzaqdan qarışıq
salmaq olar. Lakin gözlərinə baxanda – bunu nə yaxından,
nə də uzaqdan qarışdırmaq mümkün deyil. Bəli, göz – əsas
məsələdir. Barometr kimidir. Hər şeyi göstərir – kimin
qəlbi kökündən quruyub, kim heç nəyin üstündə uzunbo-
ğaz çəkməsinin burnu ilə qabırğalarına ilişdirmək istəyir,
kim də hər şeydən, hamıdan qorxur. Bax elə bu axırıncı
düdüyün qıçına diş batırmaq ləzzət verir. Qorxursan – al
payını. Qorxdun, ona görə də yerində qurudun... Mr-r-r...
Ham-ham...

Cənab inamla qar-boranı yararaq küçəni keçdi və dar-
vazaya tərəf irəlilədi. Bəli, bəli, onun üzündə hər şey ya-
zılıb. Beləsi iylənmiş duzlu ət yeməz, əgər haradasa ona
bu əti soxuşdursalar, dava salar və qəzetlərə yazar: məni,
Filip Filipoviçi doyunca “yedizdirdilər”.

O, mənə yaxınlaşır. Beləsi çox yeyər, heç kimdən də
oğurlamaz, beləsi səni təpikləməz, özü də heç kimdən
qorxmaz, ona görə ki, həmişə toxdur. Bu cənab zehni işlə
məşğuldur, sivri fransız saqqalı, fransız cəngavərləri sa-
yaq yumşaq və cəsur çal bığları var, ancaq bu çovğunda
belə ondan çox pis iy – darıxdırıcı xəstəxana qoxusu gəlir.
Üstəlik, siqaret qoxusu da verir.

Sual olunur ki, onun mərkəzi təsərrüfat kooperativində
nə iti azıb? Budur, gəlib durub böyrümdə. Görəsən, nə ax-
tarır? U-u-u... O, bu zir-zibil mağazasından nə ala bilərdi,
məgər Oxotni küçəsindəki dükənlər ona azlıq edirdi? Bu
nədir? Kolbasa. Cənab, əgər siz bilsəydiniz, bu kolbasanı